

РАЗДОЛЬСЬКА О. В.

аспірант кафедри поліцейського права
(Національної академії внутрішніх справ)

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.2.51>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА МИРНІ ЗІБРАННЯ

У статті проаналізовано особливості дотримання прав і свобод людини і громадянина поліцією під час забезпечення реалізації права на мирні зібрання. Обґрунтовано позицію про те, що саме чіткість та злагодженість роботи поліцейських підрозділів у частині документування будь-якої протиправної діяльності, як демонстрантів так і контр демонстрантів є запорукою об'єктивного, швидкого та повного встановлення всіх обставин надзвичайної події (за умови наявності такого прецеденту), що дозволить ефективно прийняти рішення та врегулювати відповідний соціально-правовий спір у межах законодавства України без порушення ким-небудь прав і свобод.

Право на мирні зібрання є одним із найбільш важливих у суспільстві та державі, оскільки саме завдяки йому забезпечується спектр й інших прав і свобод людини і громадянина й безперечно необхідно зазначати про те, що Національна поліція України має найбільш широке коло повноважень та обов'язків, щодо забезпечення реалізації відповідного права в суспільстві та державі. Український соціум, що за свою багаторічну історію системно демонстрував здатність до прийняття стійких соціально-управлінських рішень неабияк впливає на вектор державної політики, а в даному контексті найбільш важливим є чітке та невимовно законне виконання обов'язків органами правопорядку щодо забезпечення публічної безпеки та порядку на місці проведення зібрання так і прав і свобод людини і громадянина – учасників такого зібрання, в розрізі людиноцентризму.

Безперечно, в контексті забезпечення права визначальним є аспект і зміст його порушення, що на нашу думку досліджено в працях учених досить широко та все ще потребує окреслення в межах нашого дисертаційного дослідження та пронизування крізь призму дотримання принципу прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України.

Перспектива подальших наукових пошуків полягає в установленні основних й найбільш системно обмежуваних прав і свобод людини і громадянина, що утискаються в умовах потреби забезпечення дотримання принципу гендерної рівності.

Ключові слова: права людини, правова охорона, відповідальність, адміністративні правопорушення, дотримання прав.

Razdolska O. V. Ensuring the right of citizens to peaceful assembly by the national police

The article analyzes the peculiarities of observance of human and civil rights and freedoms by the police in ensuring the exercise of the right to peaceful assembly. The position is substantiated that it is the clarity and coherence of the work of police units in terms of documenting any illegal activity, both demonstrators and counter-demonstrators, that is the key to objective, quick and complete establishment of all the circumstances of the emergency (provided that there is such a precedent), which will make it possible to effectively make a decision and settle the relevant social

and legal dispute within the framework of the legislation of Ukraine without violating anyone's rights and freedoms.

The right to peaceful assembly is one of the most important in society and the state, since it ensures the range of other human and civil rights and freedoms, and it is undoubtedly necessary to note that the National Police of Ukraine has the widest range of powers and responsibilities to ensure the implementation of this right in society and the state. Ukrainian society, which over its long history has systematically demonstrated the ability to make sustainable social and administrative decisions, has a significant impact on the vector of state policy, and in this context the most important is the clear and indescribably lawful fulfillment of duties by law enforcement agencies to ensure public safety and order at the venue of the assembly, as well as the rights and freedoms of man and citizen – participants in such a meeting, in the context of human-centeredness.

Undoubtedly, in the context of ensuring the law, the aspect and content of its violation is decisive, which, in our opinion, has been studied in the works of scientists quite extensively and still needs to be outlined within the framework of our dissertation research and penetrated through the prism of observance of the principle of human and civil rights and freedoms in the activities of the National Police of Ukraine.

The prospect of further scientific research is to establish the basic and most systematically limited rights and freedoms of man and citizen, which are oppressed in the context of the need to ensure compliance with the principle of gender equality.

Key words: *human rights, legal protection, responsibility, administrative offenses, observance of rights.*

Актуальність тематики. Права і свободи людини і громадянина в Україні, визначають зміст і спрямованість державної політики, гарантують успішність та прогрес у питаннях розбудови правовий державності, безпосередньо впливають на становлення та укріплення основних демократичних процесів в Україні, як державі європейського зразка.

Відповідно, в даному контексті найбільш важливим є виважене та всебічне дотримання поліцейськими принципу прав і свобод людини і громадянина в загально правовому та загально соціальному розумінні, що в такому випадку призведе до якомога більш якісного забезпечення відповідного права та свідчитиме про повне виконання поліцейськими покладеними на них законодавством України обов'язків і реалізацію повноважень в межах визначеної компетенції.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері забезпечення функціонування принципу дотримання прав і свобод людини і громадянина в діяльності поліції.

Метою статті є аналіз проблемних питань забезпечення функціонування принципу дотримання прав і свобод людини і громадянина в діяльності поліції загалом і забезпечення реалізації права на мирні зібрання, зокрема.

Виклад основного матеріалу статті. Визначальним чинником при окресленні дефініції незаконності перешкоджання є законність самого мирного зібрання. Це розуміється в двох аспектах: у вузькому – полягає в тому, що зміст і сутність незаконності діяльності суб'єкта кримінального правопорушення зумовлена об'єктивними чинниками (наприклад, у спосіб зловживання службовим становищем чи застосування фізичного насильства), у той час як у широкому (пропонується до обговорення науковою спільнотою) – саме законність проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій, яким перешкоджають, є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності, оскільки якщо їх проведення було заборонене, діяльність щодо перешкоджання може набувати законних рис у разі вчинення її спеціально уповноваженими суб'єктами в законний спосіб. Зміст перешкоджання спрямований на унеможливлення реалізації відповідних прав. Він характеризується умислом, розумінням особи, яка це вчиняє, усіх супутніх характеристик своєї діяльності, її цілеспрямованості та очікування на позитивний результат такої діяльності. Крізь призму положень

і норм кримінального права такі характеристики трактують як елементи складу кримінального правопорушення й залежно від об'єктивних обставин і визначеності в законодавстві України відіграють основну чи допоміжну роль як у кваліфікації такого діяння, так і під час здійснення досудового розслідування безпосередньо [1]. Таким чином, концепт забезпечення дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції та крізь призму протиправного змісту порушення такого права, полягає в потребі поліції забезпечувати права і свободи людини і громадянина – учасників зібрання, від такого незаконного перешкоджання. А стандарт дотримання поліцейським відповідного принципу, полягає в недопущенні власноруч порушень прав і свобод учасників мирного зібрання, що може бути кваліфіковано в подальшому як службове протиправне діяння. Крім цього, принцип прав і свобод людини в діяльності поліції під час забезпечення права на мирні зібрання, видається одним із найбільш важливих, оскільки окреслює межі небайдужості конкретного органу та його посадових осіб до виконання посадових і функційних обов'язків, а відповідно пов'язується з дотриманням інших принципів і стандартів діяльності органів охорони правопорядку.

Знання про соціальні ідентичності у тих різноманітних групах, які входять до складу людського зібрання, є головною передумовою для вміння поводитися із певною групою, відповісти на її запитання та допомогти їй учасникам досягти (полегшити їм досягнення) своєї мети здійснити колективне вираження своїх думок або прийняти участь у якійсь значній події або заході будь-якого іншого типу. Мова йде про те, щоб знати норми їхнього життя, їхні цінності, наміри, бажання та цілі, їхні відчуття та розуміння того, що є законним, справедливим та правильним, їхні стереотипи та очікування щодо інших груп, їхню історію (історію їхньої появи та розвитку) та усе інше, що має символічний зміст. Наприклад, може статися так, що конфлікт між групою та поліцією, в якому члени цієї групи бачать та відчувають себе ображеними, скривдженими та вважають, що з ними поведися несправедливо, набуде особливого, символічного значення [2]. Слід звернути увагу на тому, що специфіка забезпечення права на мирні зібрання в діяльності поліції може забезпечуватись в реалізації діяльності різних поліцейських підрозділів. Якщо зібрання має форму автопробігу – до забезпечення порядку на ньому й прав його учасників буде задіяно патрульну поліцію, якщо ж воно статичне та знаходиться в певному районі – його забезпечуватимуть конкретні особи з числа дільничних офіцерів поліції, а в разі вчинення на цьому заході кримінального правопорушення – неминуче буде задіяна слідчо-оперативна група за територіальним принципом – і відповідно органи досудового розслідування та оперативні підрозділи. Водночас, найбільш визначним і важливим у контексті діяльності щодо забезпечення прав і свобод громадян щодо мирного зібрання є функціонування поліції діалогу, основною задачею функціонування якої є власне комунікація на місці масового заходу, недопущення масових заворушень та забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина. Крім цього, слід указати, що принцип дотримання прав людини в поліцейській діяльності широко застосований всіма підрозділами поліції, з урахуванням їх інституційної приналежності, а тому, є універсальним і його непорушні та чіткі стандарти впливають на всі сфери й підрозділи, що сприяють реалізації права на мирні зібрання.

Визначальна роль права на мирні зібрання в історичному контексті державотворчих процесів безпосередньо вплинула на становлення демократії, як основного політичного режиму сучасності, що визнається нормою. Водночас, мирні зібрання, за своїм змістом, слугують у тому числі формою реалізації таких прав як: права на вільне вираження своїх думок; права на управління державними справами; права вільне пересування та багатьох інших [3]. Дана позиція, на нашу думку чітко та виважено демонструє важливість роль та місце мирних зібрань в житті українського та будь-якого іншого демократичного суспільства, що в свою чергу дозволяє інтерпретувати ці терміни та поняття в діяльність відповідного органу правопорядку, що має серед кола функцій правове забезпечення відповідного вектору державної політики.

Одним із принципів забезпечення мирного зібрання є сприяння у проведенні масового заходу. Стратегія поліції насамперед повинна бути покликана сприяти зусиллям орга-

нізаторів та учасників мирного зібрання, спрямованим на досягнення їхніх законних цілей. Вихідна позиція повинна ґрунтуватись на припущенні, що більшість учасників зібрання матимуть мирні наміри. При цьому поліції необхідно з'ясувати конкретні наміри учасників, щоб визначити, яким чином можна досягнути їх реалізації. Допмагаючи учасникам зібрання досягти своїх цілей, поліція може не тільки уникнути насильства, а й отримати підтримку з боку присутніх, щоб зменшити потенціал для виникнення заворушень і мати можливість ефективно реагувати на будь-які інциденти. Такий підхід передбачає, що в поліції є інформація, яка дозволяє зрозуміти пріоритети відповідних груп і використовувати оперативні підходи і тактичні прийоми, що сприяють досягненню цими групами своїх законних цілей [4]. Певно, що така позиція деякою мірою виходить за межі звичайного дотримання принципу, але процес забезпечення права не може включати в себе виключне коло дій і ситуацій за умови виконання яких принцип «забезпечення» права вважається дотриманим. Саме це, на нашу думку є вихідним і базовим у контексті діяльності Національної поліції України загалом, а також окремих підрозділів і посадових осіб зокрема, спрямованої на принцип забезпечення прав і свобод в поліцейській діяльності, зокрема під час проведення того чи іншого виду мирного зібрання та потреби в захисті прав і свобод людей і громадян, що не лише беруть участь в такому заході, а й опинились на місці його проведення випадково, а бо ж проживають поряд із таким місцем.

Як продемонстрував аналіз впливу культури мирних зібрань та реалізації громадянами відповідного права та його становлення в системі сучасних правових цінностей, кожен суттєвий історичний етап становлення української державності знаменувався масовим зібранням. Українська історія, у тому числі історія українського права та правової системи насичена декількома яскравими прикладами публічної реалізації права на мирні зібрання громадянами, що тягнули за собою реальні юридичні наслідки, а також недопущення узурпації влади та інших протиправних діянь [5]. Саме тому, на нашу думку й є важливим забезпечення процесів дотримання принципу прав і свобод людини і громадянина в поліцейській діяльності, що дозволить на більш високому рівні утверджувати демократичні процеси та сприяти розвитку правової державності, а також зміцненню інституційної спроможності поліції впливати на правопорядок у суспільстві, а також сталість людиноцентричного підходу до формування державної правоохоронної політики, зокрема й в умовах серйозних загроз і перешкод.

З метою своєчасного вжиття комплексу заходів, пов'язаних з належною підготовкою органами державної влади або органами місцевого самоврядування до проведення мирних зібрань, беручи до уваги терміни, необхідні для звернення до суду (у разі потреби обмеження права на мирне зібрання), встановити мінімальний термін надання повідомлення про проведення заходу за 3 доби до початку його проведення. Встановлення чіткого та зрозумілого процесу реалізації права людини на мирне зібрання в подальшому позитивно вплине на взаємодію організатора проведення зібрання з органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування, а також на стан забезпечення публічного (громадського) порядку під час їх проведення. Позитивне вирішення зазначеної проблеми підвищить рівень довіри людини до держави, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, налагодить партнерські відносини між владою і суспільством [6]. Зазначена конституційна й нормативно-правова гарантія, суттєво відображається на механізмі забезпечення реалізації права на мирні зібрання й дотично впливає на процеси з поліцейського забезпечення реалізації цього права. Слід зауважити, що саме безпека громадян є визначальною в цьому контексті.

Конституцію України чітко визначається низка підстав за умови наявності яких неможливим є проведення мирного зібрання й власне з цих міркувань поліція може чи не може впливати на факт і можливість проведення такого заходу. Водночас, за умови законності проведення зібрання, а тим більш в умовах його раптовості поліцейській підрозділі зобов'язані оперативно відреагувати на потребу забезпечення прав і свобод людини і громадянина – учасників зібрання, що власне й є високим правоохоронним стандартом поліцейської діяльності та прямопропорційно впливає на реалізацію принципу прав і свобод людини і громадянина в діяльності поліції.

Крім цього, міжнародне нормативно-правове забезпечення відповідного питання знаходиться на високому рівні, оскільки його функцією, є перш за все регламентація базових і непорушних засад функціонування відповідного інституту, як наприклад заборона будь-якого обмеження мирного зібрання крім як за підстав урегульованих законом. Водночас, інші, фрагментарні особливості реалізації відповідного права громадянами, мають бути визначені в національному законодавстві, тоді як на сьогоднішній день це питання не розкрито належним чином [7]. Ми також притримуємось цієї позиції, що право на мирні зібрання не достатньо врегульовано на законодавчому рівні й останнє має бути більш чітко сформульовано, оскільки саме від чіткості визначення залежить міра й ступінь можливості реагування поліцейських підрозділів на ті чи інші виклики, а в умовах відсутності санкції в нормативних актах і чіткості алгоритму дій поліцейських у різних обставинах, бездіяльність посадових осіб-поліцейських, а також цілих підрозділів є цілком виправданою, оскільки без належного нормативного підкріплення будь-які їх дії можуть бути розцінені як неправомірні.

Поліція завжди повинна надавати перевагу про активному забезпеченню порядку, а не реагуванню на заворушення. Відповідний командир поліції повинен постійно стежити за ситуацією на зібранні й оцінювати розвиток подій та поведінку перехожих і, за необхідності, контр демонстрантів, для того щоб поліція могла найкращим чином управляти ситуацією з метою підтримки порядку і збереження мирного характеру зібрання. Це може означати, що поліції необхідно проявляти гнучкість у питаннях накладення будь-яких законних обмежень на зібрання та реагування на незначні правопорушення. Занадто жорсткий підхід в обох випадках може призвести до підвищення напруженості і спровокувати більш ворожу або агресивну відповідь з боку учасників зборів. Навіть у тих ситуаціях, коли лунають заклики до конфронтації або насильства, поліція повинна протистояти таким діям, застосовуючи диференційований підхід до учасників, використовуючи свої знання про присутні групи і окремих осіб, підтримуючи позитивні відносини з людьми і діючи обачно й толерантно [8].

Висновки. У статті проаналізовано особливості дотримання прав і свобод людини і громадянина поліцією під час забезпечення реалізації права на мирні зібрання. Обґрунтовано позицію про те, що саме чіткість та злагодженість роботи поліцейських підрозділів у частині документування будь-якої протиправної діяльності, як демонстрантів так і контр демонстрантів є запорукою об'єктивного, швидкого та повного встановлення всіх обставин надзвичайної події (за умов наявності такого прецеденту), що дозволить ефективно прийняти рішення та врегулювати відповідний соціально-правовий спір у межах законодавства України без порушення ким-небудь прав і свобод.

Право на мирні зібрання є одним із найбільш важливих у суспільстві та державі, оскільки саме завдяки йому забезпечується спектр й інших прав і свобод людини і громадянина й безперечно необхідно зазначати про те, що Національна поліція України має найбільш широке коло повноважень та обов'язків, щодо забезпечення реалізації відповідного права в суспільстві та державі. Український соціум, що за свою багаторічну історію системно демонстрував здатність до прийняття стійких соціально-управлінських рішень неабияк впливає на вектор державної політики, а в даному контексті найбільш важливим є чітке та невимовно законне виконання обов'язків органами правопорядку щодо забезпечення публічної безпеки та порядку на місці проведення зібрання так і прав і свобод людини і громадянина – учасників такого зібрання, в розрізі людиноцентризму.

Безперечно, в контексті забезпечення права визначальним є аспект і зміст його порушення, що на нашу думку досліджено в працях учених досить широко та все ще потребує окреслення в межах нашого дисертаційного дослідження та пронизування крізь призму дотримання принципу прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національної поліції України.

Перспектива подальших наукових пошуків полягає в установленні основних й найбільш системно обмежуваних прав і свобод людини і громадянина, що утискаються в умовах потреби забезпечення дотримання принципу гендерної рівності.

Список використаних джерел:

1. Теоретичні та практичні основи формування методики досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій : монографія / М.Ю. Романов; Донецький держ. Ун-т. внутр. справ. К. : 7БЦ, 2022. 312 с.
2. Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань. Керівництво. Організація з безпеки та співробітництва в Європі. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/375751?download=true>
3. Drozd, O., Romanov, M., Moroz, V., Stremenovskyi, S., & Zelenyi, V. (2022). The right of citizens to assemble peacefully, unarmed, to hold rallies and demonstrations: historical origins and genesis of formation. *Amazonia Investiga*, 11(51), 257-266. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.26>
4. Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань. Керівництво. Організація з безпеки та співробітництва в Європі. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/375751?download=true>
5. Дрозд О., Романов М. 2021. Конституційне право громадян на мирні зібрання в системі сучасних правових цінностей. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. Том 121. № 4. С. 36-45. doi: <https://doi.org/10.33270/01211214.36>.
6. Молчанов Р. Актуальні питання законодавчого врегулювання забезпечення права людини на мирні зібрання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/10/3/nv_3-2023-99-103.pdf
7. Романов М. Сучасний стан нормативного забезпечення реалізації конституційного права громадян збиратися мирно, без зброї, проводити мітинги, походи і демонстрації. *Честь і закон*. 2021. Том 4 № 79. С. 54-60. doi: <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/4/79/251507>
8. Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань: керівництво. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/8/375751.pdf>

